

Jääkarhu – hupenevasta merijäästä riippuvainen arktisen ravintoketjun pää

Kaikki jääkarhun uhkat ovat ihmisen toiminnasta aiheutuvia. Uhkista pahin on kiihtyvä ilmaston lämpeneminen ja sitä seuraava merijään kutistuminen. Muita uhkia jääkarhuille aiheuttavat myrkylliset yhdisteet, mahdolliset öljypäästöt ja lisääntyvä laivaliikenne arktisilla merillä sekä metsästys ja häirintä. Pohjoismailla on suuri vastuu jääkarhun suojelusta, sillä kaksi jääkarhun viidestä kotimaasta kuuluu Pohjoismaihin.

Ilmastonmuutoksen karismaattinen uhri

Jääkarhuja uhkaa ilmaston lämpenemisen aiheuttama merijään hupeneminen. Merijää syntyy aiempaa myöhemmin, peittää pienemmän alueen ja vetäytyy aikaisemmin. Tämä tarkoittaa, että joillakin alueilla jääkarhu joutuu elämään pidemmän ajan maalla poissa parhailta pyyntialueiltaan merijään reunoilta.

Jääkarhut ovat riippuvaisia merijäästä, jolta ne saalistavat hylkeitä ja kuutteja. Niistä ne saavat elintärkeää rasvaa selviytyäkseen jäättömän kauden yli jolloin niille on vain niukasti ravintoa saatavilla. Naaraiden keräämät rasvavarastot mahdollistavat niiden paastoamisen synnytyksen ja pentujen kasvatuksen ajan.

Jäättömän kauden aikana jääkarhut syövät lintuja, linnunmunia ja kalaa. Esiintymisalueensa eteläisimmässä kolkassa jääkarhujen tiedetään kärsineen aliravitsemuksesta, johtuen lyhentyneestä merijääajasta. Ravinnonpuutteessa jääkarhuja tulee ihmisasutuksiin ja niitä on nähty penkomassa ruokaa jätkeasoista.

Ympäristömyrkköjen haitalliset vaikutukset

Arktisilla alueilla on korkeat pitoisuudet ympäristömyrkköjä, jotka kertyvät arktisen ravintoketjun huipulle. Jääkarhut saavat ravinnossaan suuret määrät pysyviä orgaanisia yhdisteitä (POP-yhdisteet), joiden on todettu aiheuttavan häiriöitä immuunijärjestelmässä ja hormonitoiminnassa, joka taas ohjaa mm. lisääntymistä ja muuttuviin olosuhteisiin sopeutumista.

Myrkyt kerääntyvät jääkarhujen rasvakudoksiin, joita ne käyttävät maalla ollessaan. Näin myrkkypitoisuudet nousevat korkeiksi juuri paaston aikana aiheuttaen ongelmia ruoansulatusjärjestelmässä ja vaikeuttaen jääkarhujen selviytymistä. Jääkarhun pennut saavat suuret pitoisuudet ympäristömyrkköjä jo äidinmaidossaan. Jääkarhun selviytymistä auttaisi jos myrkköjen päästäminen luontoon lopetettaisiin.

Öljyn- ja kaasuntuotannosta voi aiheutua vakavia seurauksia arktisille alueille sekä jääkarhuille. Öljypäästöt voivat tahria jääkarhujen turkin ja heikentää sen eristävyttä. Lisäksi öljy voi aiheuttaa myrkytyksiä, kun jääkarhut syövät öljyn saastuttamaa ravintoa tai puhdistavat omaa turkkiaan.

Samalla kun naarasjääkarhuille laitetaan satelliittipantoja Huippuvuorilla ja Grönlannissa niiden liikkeiden ja pesinnän seuraamiseksi, niistä otetaan veri-, rasva- ja kudokset, joista tutkitaan ympäristömyrkköjä. Lisäksi jääkarhut mitataan ja punnitaan. Ilmastonmuutoksen ja ympäristömyrkköjen yhteisvaikutuksia tutkitaan pyrkimyksenä selvittää onko jääkarhuilla mahdollisuuksia sopeutua muuttuvaan elinympäristöönsä.

Metsästys

Eurooppalaiset valaanpyytäjät saapuivat 1600-luvulla Grönlantiin ja Huippuvuorille. Pian muut metsästäjät ja hyödyntäjät seurasivat perässä. Jääkarhuja metsästettiin niiden turkisten ja lihan takia, mutta myös huviksi. Grönlantilaiset ovat aina metsästäneet jääkarhuja toimeentulokseen. Metsästystä säädellään siellä nykyään kiintiöillä, jotka on asetettu alhaisemmiksi kuin aiemmat pyyntimäärät. Puutteellisesti tunnettujen jääkarhukantojen kestävämmästä hyödyntämisestä ollaan kuitenkin huolissaan.

Jääkarhu (Ursus maritimus) on pohjoismaisilla kielillä jään karhu, englanninkielellä polaarinen karhu ja tieteellisen nimensä perusteella meren karhu. Kaikki nämä nimet ovat perusteltuja, sillä jääkarhun elinympäristö on pohjoisen napaseudun merijää, jolta se saalistaa merellisen ravintonsa. Kuva: Magnus Andersen/Norsk Polarinstittut.

Merijään valkea jätti – jääkarhu (*Ursus maritimus*)

- ▶ polveutuu ruskeasta karhusta (*Ursus arctos*)
- ▶ maailman suurin nelijalkainen lihansyöjä
- ▶ sirkumpolaarinen levinneisyys, esiintyy Norjan Huippuvuorilla, Grönlannissa, Kanadan arktisilla alueilla, Länsi- ja Pohjois-Alaskassa sekä Venäjän pohjoisosissa
- ▶ satunnaisia havaintoja Islannista, viimeisin vuodelta 1993
- ▶ uros voi painaa jopa tonnin ja elää 40 vuotiaaksi
- ▶ naaras synnyttää 1–3 pentua joka kolmas vuosi, joista aikuisikäen selviää arviolta 30–50 %
- ▶ ravintona norpat ja hylkeet sekä kuutit, muut nisäkkäät, kuten mursun poikaset, maitovalaat, sulan aikana merilinnut, hanhet, haahkan munat, kalat, valaan ruhot, syö myös marjoja, ruohoja ja sukeltaa kelppejä, Huippuvuorilla syö myös huippuvuortenpeuraa
- ▶ täysin riippuvainen merijäästä elinympäristönään ja siellä saalistamastaan rasvaisesta ravinnosta
- ▶ jääkarhusta valmistettujen tuotteiden kauppa on luvanvaraista, ja sitä säätelee CITES-yleissopimus

Huippuvuorilla jääkarhujen metsästys jatkui vuoteen 1974, jolloin niiden metsästys kiellettiin siellä kokonaan. Yksilöt, jotka uhkaavat ihmisiä tai omaisuutta saa kuitenkin tappaa. Muualla jääkarhun levinneisyysalueella metsästys on sallittua asetettujen kiintiöiden rajoissa. Kiintiöt saatetaan tosin asettaa kantojen kokoon nähden liian suuriksi.

Turismia jääkarhun elinympäristössä

Turismi on Huippuvuorten pääelinkeino. Vuosittain noin 40 000 turistia nauttii pohjoisen karuista maisemista risteilyaluksilla, vaeltaen tai erilaisilla maastoajoneuvoilla. On todettu, että kilometrin etäisyydellä kulkeva moottorikelkka häiritsee jääkarhuja, vieläkin etäämmällä kulkevaa naarasta pentujen kanssa. Jääkarhu on utelias ja hakeutuu tutustumaan tulokkaisiin sekä sen asumuksiin, kuten teltoihin ja joutuu helposti ammutuksi ihmisen puolustaessa itseään.

Sekä Grönlantiin että Huippuvuorille on perustettu suojelualueita rauhoittamaan jääkarhun elinalueita ihmistoiminnalta. Näin voidaan välttää turhia häiriöitä sekä ihmisten ja karhujen kohtaamisia.

Suojelutoimet

Kaikki viisi maata, joissa on jääkarhuja, ovat allekirjoittaneet jääkarhujen suojelusopimuksen (Oslo 1973). Sopimus tähtää jääkarhujen ja niiden elinympäristön suojeluun sekä siihen, että maailman jääkarhukantoja hyödynnetään kestävästi. Allekirjoittajamaat vaihtavat tietoja ja tekevät yhteistyötä jääkarhujen suojelun, tutkimuksen, seurannan sekä kantojen hoidon saralla.

Norja otti jo vuonna 1923 ensimmäisen askelen jääkarhun suojelussa säätämällä lain, joka suojeli pentujen kanssa olevat naaraat. Laki oli voimassa vuoteen 1974, mistä lähtien jääkarhu on ollut täysin suojeltu Norjan alueilla. Grönlannissa tuli vuonna 2005 voimaan uusi lainsäädäntö, joka kieltää pesimäaikaisen häirinnän ja suojelee naaraat pentuineen. Samalla Grönlannissa otettiin käyttöön myös metsästyskiintiöt. Islannin lainsäädäntöä uudistettiin vuonna 1994 kieltämällä kaikkien jääkarhujen tappaminen, paitsi jos ne uhkaavat ihmisiä tai karjaa.

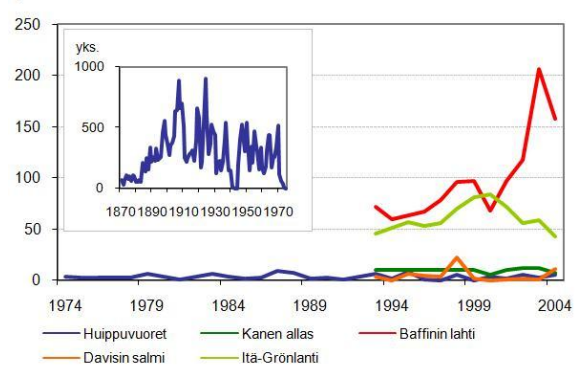
Maailman luonnonsuojeluliitto (IUCN) luokitteli jääkarhun vuonna 2006 maailmanlaajuisesti vaarantuneeksi, sillä IUCN:n tieteellistä neuvontaa ja teknistä tukea antava jääkarhutyöryhmä (PBSG) arvioi, että ilmastonmuutoksen ja ympäristömyrkyjen seurauksena jääkarhukanta pienenee seuraavan 45 vuoden aikana 30 %. Myös Huippuvuorilla ja Grönlannissa jääkarhu on luokiteltu vaarantuneeksi.

Arktiset maat tunnustavat jääkarhukantojen säännöllisen seurantarpeen. Joitakin kantoja, kuten Itä-Grönlannin kantaa, ei ole vielä milloinkaan arvioitu tarkasti. Grönlanti on käynnistänyt yhdessä Norjan kanssa tutkimuksen, jossa seurataan jääkarhujen liikkumista merijäällä. Tämä tutkimus tuottaa arvokasta tietoa tuleviin kanta-arviointeihin.

Jääkarhunpentuja. Kuva: Jon Aars/Norsk Polarinstittut

Grönlannissa ja Huippuvuorilla tapettujen jääkarhujen määrä

Jääkarhun metsästys huipentui 1800-luvulla. Nykyisin tapetaan vuosittain noin 1 000 yksilöä, joista suurimman osan pyytävät alkuperäiskansat osana heidän perinteistä kulttuuriansa. Kaaviossa on Huippuvuorilla ja Grönlannissa tapettujen jääkarhujen lukumäärät, pienessä kaaviossa Huippuvuorten luvut ennen vuotta 1974. **Lähteet:** Huippuvuoret: Norsk Polarinstittut, 17.12.2007. Grönlanti: Aars, J., Lunn, N. J. & Derocher, A. E. 2006. Täydelliset viitteet tietolehtisen lähdeluettelossa.

Pohjoismaiden jääkarhukantojen tila

Kanta	Arvioitu koko	Arvioinnin ajankohta	Havaittu tai ennustettu trendi
Barentsinmeri	2 997*	2004	puuttelliset tiedot
Itä-Grönlanti	tuntematon	-	puuttelliset tiedot
Kanen allas	164	1998	pienenee
Baffinin lahti	2 074	1998	pienenee
Davisin salmi	2 252	2007	arviointi meneillään
Arktinen allas	tuntematon	-	puuttelliset tiedot

* noin puolet kannasta Huippuvuorilla
- vain satunnaisia yksilöitä aktisessa altaassa
- Kanen altaan, Baffinin lahden ja Davisin salmen kannat ovat Grönlannin ja Kanadan yhteisiä

Kaikista maailman 19 jääkarhukannasta IUCN arvioi, että 5 on pieneneviä ja 7 joko vakaita tai kasvavia. Loput 7 kantaa, jotka elävät etäällä ihmistoiminnan ulottumattomissa ovat puutteellisesti tunnettuja. Barentsinmeren kannan kehitys on huonosti tunnettu ja kanta aiotaan arvioida uudelleen vuonna 2009. Itä-Grönlannin kanta arvioidaan lentolaskennalla vuonna 2010. Uusin tutkimus Grönlannin ja Kanadan yhteisestä Davisin salmen kannasta osoittaa, että se on mahdollisesti kasvava. Kaksi muuta Grönlannin ja Kanadan yhteistä kantaa ovat liiallisesta metsästyksestä johtuen pieneneviä. **Lähteet:** Davisin salmi: Peacock, E. 2008. Muut kannat: Aars, J., Lunn, N. J. & Derocher, A. E. 2006. Täydelliset viitteet tietolehtisen lähdeluettelossa.

Lähdeluettelo tietolehtisen kotisivulla:
www.ymparisto.fi/pohjoismaidenluonto > Tietolehtiset > Jääkarhu – hupenevasta merijäystä riippuvainen arktisen ravintoketjun huippu.